

ĐỀ THI CUỐI HỌC KÌ 1**MÔN: NGỮ VĂN - LỚP 11****Thời gian làm bài: 90 phút****BIÊN SOẠN: BAN CHUYÊN MÔN LOIGIAIHAY.COM****I. ĐỌC HIỂU (4,0 điểm)***Đọc ngữ liệu sau và trả lời câu hỏi kế tiếp***“NGHE LÉN” MUÔNG THÚ TRÒ CHUYỆN**

(Lê My)

11/03/2023 05:34 GMT + 7

TTCT - Tất nhiên các nhà khoa học không phải nghe cá voi rừ rì hay ong mật thủ thi để cho vui, họ còn muốn hiểu “tiếng nói” của chúng. Những khám phá mới có thể sẽ buộc con người xem xét lại mối quan hệ giữa mình với những loài khác.

Suốt hàng thế kỷ, loài người thậm chí chẳng hề biết đến sự tồn tại của những âm thanh mà tai người không nghe được - đôi lúu rú trong sóng siêu âm (nằm dưới ngưỡng nghe). Nhưng khả năng nghe của chúng ta đã cải thiện cùng với sự trên ngưỡng nghe của người) hay voi rì tai nhau những bí mật ở mức hạ âm (nằm phát triển vượt bậc của công nghệ. Ngày nay, thiết bị ghi âm được lắp đặt ở khắp mọi nơi từ Bắc Cực đến Amazon, biển dữ liệu thu được sẽ được xử trí tuệ nhân tạo (AI) xử lý, đưa con người tiến gần hơn với mong ước muôn đời: nói chuyện với động vật.

Nâng trình “nghe lén”

Loài chuột dũi trụi lông (Heterocephalus glaber) tuy không có gì để nhìn, nhưng chúng có nhiều điều để nói. Loài gặm nhấm nhám nhúm màu hồng này sống thành từng đàn lớn dưới lòng đất, đứng đầu là nữ hoàng, giống như nhiều loài kiến hay mối. Và chúng tương tác với nhau bằng những âm thanh phức tạp: huýt sáo, réo rắt và lúu lo, gừ gừ, nấc và rít.

Khi hai chú chuột gặp nhau trong một đường hầm tối, chúng lịch sự chào nhau. “Chúng sẽ tạo ra một tiếng chít khe khẽ, và kế đến là tiếng chít chít lặp đi lặp lại”, theo Alison Barker, nhà thần kinh học tại Viện Nghiên cứu não bộ Max Planck (Đức). Đan cài trong những cuộc đàm thoại hằng ngày là vô số mẫu thông tin xã hội.

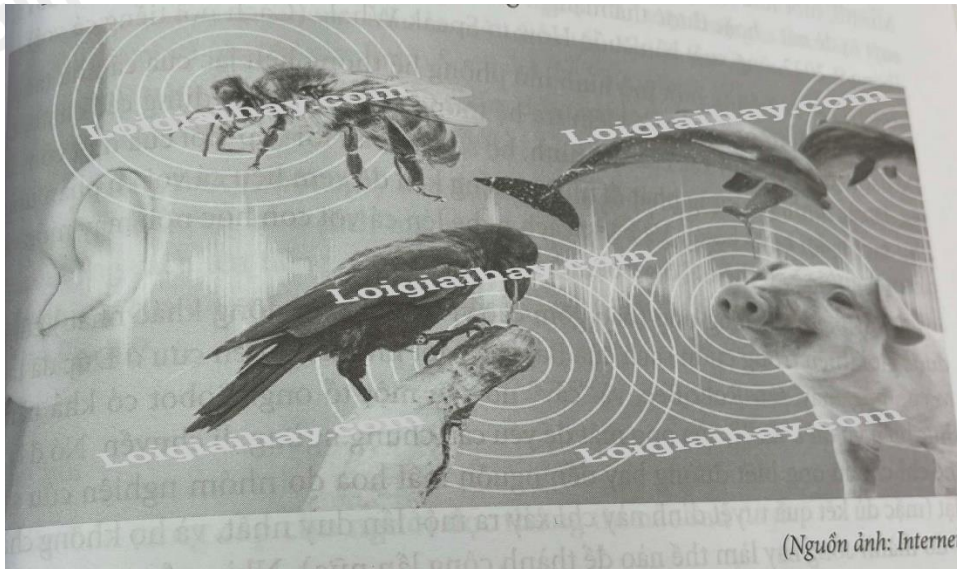
“Tiếng chào hỏi, mà tôi ngỡ rằng khá là cơ bản, hóa ra lại phức tạp vô cùng - Barker nói với The New York Times. Mỗi cá thể chuột sở hữu “giọng nói riêng. Chưa hết, mỗi đàn chuột còn có “phương ngữ” để phân biệt với đàn khác - một kiểu “di sản văn hóa” gắn với mỗi triều đại chuột chúa...”

Ghi âm thôi thì chưa đủ, bởi muốn giải mã ý nghĩa của mỗi tiếng kêu, người ta cần biết được bối cảnh của nó. Ví dụ, để tìm hiểu âm thanh của loài dơi ăn quả Ai Cập, nhóm của Yossi Yovel đã sử dụng cả máy quay và micro. Sau đó, các nhà nghiên cứu đã dùng thuật toán để liên kết những âm thanh cụ thể (khoảng 15.000 tiếng kêu!) với các tương tác xã hội cụ thể đã được camera quay lại. Hóa ra, dơi tranh cãi vì thức ăn; chúng có sự phân biệt giới tính trong khi giao tiếp; chúng có tên riêng - hay đúng hơn là “tiếng gọi đặc trưng”. Như các mẹ bím sữa, dơi mẹ cũng đổi giọng khi nói chuyện với “em bé” của chúng.

Năm 2019, nhóm nghiên cứu tại Đại học Washington (Mỹ) đã ra mắt phần mềm DeepSqueak, sử dụng học máy để phân biệt giữa tiếng kêu trầm bổng khi các loài gặm nhấm cảm thấy dễ chịu với tiếng kêu dài và phẳng khi chúng đang bất ổn.

Những đội ngũ khác thì phát triển các hệ thống tự động nhận biết gà hoặc heo bị khó ở thông qua tiếng kêu. Còn có dự án tham vọng hơn: tìm hiểu cú pháp trong tiếng kêu của cá nhà táng và thậm chí tạo ra loại công nghệ cho phép con người... đáp lời

Minh họa _ Phillip Lay, Observer Design

Giao tiếp khác loài

Nếu việc giao tiếp người - thú thực sự xảy ra, hẳn nó sẽ không giống cách mà chàng Dar - “Chúa tể muôn thú” của truyền hình thập niên 2000, ra lệnh cho động vật bằng thần giao cách cảm - mà gần hơn với bác sĩ Dolittle: chịu khó học ngôn ngữ của các loài vật.

“Chúng ta chưa có trong tay cuốn từ điển Tiếng cá nhà táng, nhưng giờ đây chúng ta đã có những nguyên liệu thô để tạo ra một thứ như thế” – Karen Bakker viết trong quyển The Sounds of Life (Âm thanh Cuộc sống), xuất bản tháng 10-2022.

Một dự án có tên viết tắt là CETI đang tập hợp các chuyên gia lớn trong lĩnh vực học máy, sinh học biển, robot, ngôn ngữ học, mật mã học... để giải mã tiếng kêu của cá nhà táng. Loài thú có vú khổng lồ sống dưới biển này phát ra các chuỗi âm thanh “click” được sắp xếp một cách có chủ ý (giống như mã Morse). Mục tiêu của CETI là giao tiếp với một con cá voi đến mức có thể trao đổi ý tưởng và kinh nghiệm vào năm 2026.

CETI, do nhà sinh vật học biển David Gruber dẫn dắt, đang đổ mọi nỗ lực xuống vùng biển ngoài khơi đảo quốc Dominica, nơi có một quần thể cá nhà táng đã được khoa học nghiên cứu kỹ lưỡng. Dự án sử dụng các trạm nghe dưới nước, máy bay không người lái, những con cá - máy mềm dẻo bơi lội giữa đàn cá voi để thu thập âm thanh và video...

“Đây sẽ là bộ dữ liệu về hành vi động vật lớn nhất từng được ghi lại” – Tom Mustill, một nhà làm phim về thiên nhiên, nói với The Guardian. Mustill từng suýt bị đè nát - hoặc được tha mạng - bởi một con cá voi lưng gù hồi năm 2015. Tháng 9-2022, ông xuất bản cuốn How to Speak Whale (Cách nói tiếng cá voi). CETI sẽ xây dựng một mô hình mô phỏng hệ thống liên lạc của cá nhà táng, Mustill lý giải trong sách. Để kiểm tra hệ thống này, họ sẽ xây dựng các chatbot. Để đánh giá độ chính xác của mô hình, họ sẽ dự đoán lời-sấp-nói của một con cá voi đã xác định. Họ cũng phát đi những tiếng kêu để xem liệu cá voi có phản ứng như mong đợi hay không. Và bằng cách nghe lén cá voi con học nói, máy móc và cả con người sẽ có thể tự “dạy” bản thân tiếng cá voi.

Nghiên cứu về tiếng ong (bao gồm các vị trí và rung động khác nhau) cũng được giới thiệu trong cuốn sách của Bakker. Một nhóm nghiên cứu ở Đức đã tạo ra con ong-máy, tên RoboBee, và “cấy” nó vào một tổ ong. Robot có khả năng thực hiện vũ điệu lắc lư của ong mật để yêu cầu chúng ngừng di chuyển. Nó đã có thể chỉ cho lũ ong biết đường bay đến nguồn mật hoa do nhóm nghiên cứu sắp đặt (mặc dù kết quả tuyệt đỉnh này chỉ xảy ra một lần duy nhất, và họ không chắc lý do thành công hay làm thế nào để thành công lần nữa). Nhìn về tương lai, con người có thể sẽ kiểm soát loài ong ở một mức độ chưa từng có. Vì vậy, chẳng bất ngờ khi những nghiên cứu dạng này đặt ra rất nhiều câu hỏi về triết học và đạo đức.

Loài người sẽ nói gì với động vật?

Có thể sẽ có một hệ thống “phát thanh” nhằm cảnh báo ong mật tránh xa những nguồn hoa bị ô nhiễm thuốc trừ sâu. Nhưng cũng có thể sẽ có một hệ thống ra lệnh cho chim bồ câu mang dịch bệnh đến chỗ kẻ thù.

Động vật, khi được thừa nhận khả năng ngôn ngữ phong phú - một biểu hiện của trí năng, có thể trở nên đồng đẳng với loài người, thậm chí có thể chữa lành những thương tổn lâu nay. Tuy nhiên cũng tồn tại rủi ro rằng con người sẽ tăng cường sự thống trị của mình trên Trái đất.

Nhưng Mustill có lý do để lạc quan, vì những dự án như CETI được vận hành trên các nguyên tắc open source (nguồn mở) - bất cứ ai cũng có thể sử dụng dữ liệu và công cụ của họ. “Đó là một cách vừa thúc đẩy sự hợp tác vừa cho phép sự giám sát, bởi vì một trong những biện pháp bảo vệ duy nhất chống lại sự trục lợi là tính công khai.

Mặt khác, Mustill ví von việc trò chuyện với cá voi sẽ giống giống việc các nhà truyền giáo gặp gỡ người dân bản địa. “Bên cạnh những rung cảm tốt đẹp, Chúng ta vô tình chuyển giao những thứ khác nữa khi ta tiếp xúc với những thế giới từng sống tách biệt. Nếu cá nhà táng biết nói chuyện với nhau và truyền đạt những thông tin vốn định hình văn hóa và hành động của chúng, và chúng ta sẵn sàng nói chuyện với chúng, liệu chúng có sẵn sàng để được nói chuyện không?”.

Cũng với ngàn ấy nỗi lo về động vật bị ngược đãi, việc chúng ta học cách giao tiếp với các loài khác dường như là một điều tốt. Khi Roger Payne ghi âm tiếng Kêu của cá voi và phát hành album Songs of the Humpback Whale (Bài hát của cá voi lưng gù) năm 1970, phong trào chấm dứt ngành săn bắt cá voi thương mại đã nhận sự ủng hộ mạnh mẽ khắp thế giới.

Hãy tưởng tượng một ngày nào đó, người ta gắn phụ đề cho những cảnh quay trong lò mổ. Giống như cách mạng nhân quyền, động vật có thể đấu tranh cho mình bằng cách lên tiếng. Chiếc áo bằng da có lẽ sẽ không còn sành điệu nữa, nếu những con bò có thể nói lời cuối cùng trước khi vào lò. Nhưng chúng ta liệu sẽ lắng nghe?

(<https://bom.so/hxXxbS>)

Câu hỏi:

Câu 1: Văn bản “Nghe lên” muông thú trò chuyện sử dụng hình thức, yếu tố nào để người đọc dễ nắm bắt thông tin? (0,5đ)

Câu 2: Vì sao các nhà khoa học khao khát nghe và hiểu tiếng của muông thú (0,5đ)

Câu 3: Tác giả muốn nói điều gì với độc giả qua đoạn sau đây? Câu hỏi cuối đoạn có tác dụng gì? (0,5đ)

Hãy tưởng tượng một ngày nào đó, người ta gắn phụ đề cho những cảnh quay trong lò mổ. Giống như cách mạng nhân quyền, động vật có thể đấu tranh cho mình bằng cách lên tiếng. Chiếc áo bằng da có lẽ sẽ không còn sành điệu nữa, nếu những con bò có thể nói lời cuối cùng trước khi vào lò. Nhưng chúng ta liệu sẽ lắng nghe?

Câu 4: Văn bản trên cung cấp cho em những thông tin, nhận thức bổ ích gì? Hãy chia sẻ ngắn gọn điều đó (1đ)

Câu 5: Em có đồng ý với nhận định của tác giả: Tất nhiên các nhà khoa học không phải nghe cá voi rừ rì hay ong mật thủ thi để cho vui, họ còn muốn hiểu “tiếng nói” của chúng. Những khám phá mới có thể sẽ buộc con người xem xét lại mối quan hệ giữa mình với những loài khác không? Vì sao? (1đ)

II. VIẾT (6,0 điểm)

Câu 1. Đọc ngữ liệu sau và ghi lại ngắn gọn nội dung, cảm xúc thể hiện trong bài thơ (2đ)

Tiếng kêu cứu (Thế Thành)

Tôi đã nghe rùng đở máu

Những gốc cây trơ màu xương, cốt

Diệp lục kia dầu thốt kêu lên

Còn ai nghe, còn ai đến cứu rùng

Tôi đã nghe lời đại dương

Trong sâu thẳm tận cùng tuyệt vọng

Ôi loài cá chỉ còn tằm

Trong sách đỏ ngàn năm ai biết

Tôi đã nghe... những tiếng chim

Trên bầu trời xáo xác tìm nơi đậu

Cánh mồn mồi biết về đâu

Hệ sinh thái ngày ngày đang hủy hoại

Tôi đã nghe con người nói

Vì môi trường, vì nòi giống trần gian

Những ai nghe cuộc sống, môi sinh

Tất cả đang bình chân như vại

(<https://born.so/JAaQ5S>)

Câu 2. (4,0 điểm)

Tự đặt tiêu đề và viết bài luận thể hiện suy nghĩ của em về cách ứng xử hợp lý nhất của con người với tự nhiên

Yêu cầu: sử dụng một số thông tin ở văn bản đọc và bài thơ trong bài viết của mình

-----Hết-----

- Học sinh không được sử dụng tài liệu.
- Giám thị không giải thích gì thêm.